

UNIVERSITATEA „*LUCIAN BLAGA*” DIN SIBIU
FACULTATEA DE TEOLOGIE „*ANDREI ȘAGUNA*”

TEZĂ DE DOCTORAT

**RELAȚIA ÎNTRE CREAREA LUMII ȘI
ESHATOLOGIE
(REZUMAT)**

SUSȚINUTĂ LA CATEDRA DE PATROLOGIE
ȘI LITERATURĂ POSTPATRISTICĂ

COORDONATOR:
ARHID. PROF. UNIV. DR. CONSTANTIN VOICU

ÎNTOCMITĂ DE:
PR. CONSTANTIN DRAGOȘ VIOREL

SIBIU

2014

CUPRINS

Introducere.....	1
Capitolul I – Sfânta Treime – origine și bază a cosmosului și a omului.....	12
I.1 - Sfânta Treime – comuniune mai presus de fire – izvor și putere susținătoare a creației.....	14
I.2 - Ființa lui Dumnezeu și Persoanele dumnezeiești.....	22
I.2.1 - Raportul dintre Ființă și energii.....	24
I.2.2 - Libertatea divină.....	36
I.2.3 - Explicarea terminologiei trinitare privitoare la termenii „ <i>persoană</i> ” și „ <i>ființă</i> ”	41
I.3 - Importanța energiilor necreate pentru relația omului cu Dumnezeu.....	48
I.4 - Energiile necreate – punte dinamică de legătură între Dumnezeu și creație.....	69
I.5 - Omul – existență personală care activează legătura cosmosului cu Dumnezeu.....	71
Capitolul II – Hristos și creația.....	77
II.1 - Prezența și manifestarea Logosului în creație prin rațiunile divine.....	95
II.2 - Persoana divino-umană a lui Hristos - izvor veșnic de sfințenie și libertate.....	99
II.3 - Destinul hristologic al creației.....	110
II.4 - Experierea sensului eshatologic de către om prin trăirea în Hristos.....	114
Capitolul III - Împlinirea creației în eshaton.....	118
III.1 - Setea omului după absolut – temei al sensului eshatologic al creației.....	120
III.2 - Biserica– trupul tainic al Domnului, mediu al drumului către desăvârșire.....	124
III.3 - Biserica este Trupul viu al lui Hristos extins în umanitate.....	132
III.4 - Deschiderea spre eshaton a Sfintei Liturghii.....	136
III.5 - Funcția eshatologică a Bisericii.....	147
III.5.1 - Îndumnezeire și libertate.....	150
III.5.2 - Persoana și individul, din perspectiva	

libertății umane și a idealului îndumnezeirii.....	156
III.5.3 - Îndumnezeirea – împlinirea supremă a omului..	162

Concluzii.....	166
Bibliografie.....	178
Curriculum Vitae.....	195
Declarație.....	199

Cuvinte cheie:

creație, eshatologie, Logos, Sfânta Treime, perspectivă eshatologică, îndumnezeire.

Iisus Hristos, „prin care toate s-au făcut”, înainte de a fi Mântuitorul și Judecătorul, este Creatorul lumii văzute și nevăzute. „În calitatea Sa de rațiune supremă, Fiul este izvorul rațiunilor sau energiilor necreate prin care universul a fost adus la existență din neant, menținut în existență și călăuzit către scopul voit de Dumnezeu, ca să devină un cer nou și un pământ nou în Hristos”¹.

Aceste rațiuni divine scot în evidență legătura dinamică dintre Logos și creație, ele constituind în același timp ordinea interioară a întregului cosmos sau temeiul lui spiritual care face posibilă transfigurarea materiei din interior, în Hristos. Acesta este scopul întrupării: îndumnezeirea progresivă a umanității asumate din Sfânta Fecioară Maria. Natura este aleasă de la început spre nemurire (prin întrupare), dar a atins-o mai târziu, în trupul Mântuitorului înviat, care S-a făcut pentru oameni izvor de nemurire.

Creația este un act izvorât din infinita iubire a lui Dumnezeu, așa încât rodul ei nu putea fi decât o ființă îndreptată spre Dumnezeu – Creatorul său. Dumnezeu, creându-l pe om, a pus în el tot binele. Nu l-a întrebat dacă voiește sau nu să fie creat. L-a adus la existență ca pe un dar al iubirii Sale, dându-i posibilitatea să se adâncească în bucuria acestuia. Crearea omului este actul generozității lui Dumnezeu. El vrea ca omul să existe, vrea ca omul să se facă părtaș la iubirea Sa. Dar această vreare a lui Dumnezeu nu este nicidecum o condamnare a omului la existență. Omul nu mai este întrebat, deoarece i se dă tot ce este mai bun. El nu mai poate

¹ Pr. Prof. D. Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, p. 65.

reproșa nimic, demnitatea lui este mai presus de cea a întregului univers. Nu este sclav, ci împărat liber care dorește să existe. Dumnezeu pune în om și dorul de viață. Prin voința lui Dumnezeu, omul primește viața, iar prin voința sa înaintează în existență. Trebuie spus că, harul dumnezeiesc, chiar și în starea primordială, nu lucra în om contrar voinței acestuia. Dumnezeu nu forțează pe nimeni niciodată, trebuie mai întâi să vrei ca să poți primi.

Totuși, păcatul săvârșit de protopărinții noștri, Adam și Eva, a dus la pervertirea întregii creații a lui Dumnezeu. Răul a intrat în lume din mândrie. În privința căderii omului, rădăcina păcatului a fost și continuă să fie voința liberă. Omul a păcătuit în mod liber. Momentul căderii este unul personal și constă în neascultare, în călcarea poruncii dumnezeiești.

Consecințele imediate ale căderii sunt expuse clar în cartea **Facerii**. Drept consecință a căderii, Adam ajunge să cunoască răul. Înainte de neascultare, Adam a cunoscut numai binele, iar după cădere a cunoscut și răul: „*Iată, Adam a devenit ca unul dintre noi, cunoscând binele și răul*” (**Facere 3, 22**). De asemenea, ca o consecință a căderii, protopărinții noștri, cât și urmașii lor au pierdut darul nemuririi, devenind muritori. În urma ispitei și a căderii, diavolul a reușit să-l aducă pe Adam la condiția de muritor. Condiția de muritor a trecut astfel la întreaga omenire.

Prin păcat, Adam și urmașii săi s-au îndepărtat de libertatea lor naturală. Oamenii au posibilitatea alegerii, dar libertatea originală, posibilitatea de a alege doar binele a fost diminuată în urma căderii. Dorința umană este îndreptată mai mult spre vicii, pentru că omenirea are o înclinație mai mult spre rău. Totuși, natura umană nu e moartă, ci bolnavă. Natura umană nu mai poate alege voința Domnului, fără ajutorul milostivirii lui Dumnezeu.

Căderea în păcat și consecințele ei au schimbat radical starea primordială a omului. Chipul lui Dumnezeu în om a fost alterat și natura

umană însăși a fost vătămată și îmbolnăvită. Totuși, chipul lui Dumnezeu în om nu a fost distrus. Ca și chip al lui Dumnezeu, omul este o ființă personală, așezat în fața unui Dumnezeu personal. Dumnezeu Se adresează ca Persoană și omul Îi răspunde ca persoană. Porunca adresată libertății umane – de a săvârși binele și poruncile divine – nu este o constrângere, deoarece fiind ființă personală, omul poate să primească sau să respingă voința lui Dumnezeu. El va rămâne o persoană, oricât de mult s-ar îndepărta de Dumnezeu, devenind prin natura sa asemănător Lui. Faptul acesta înseamnă că chipul lui Dumnezeu nu poate fi distrus de om. El va rămâne, de asemenea, o ființă personală, îndeplinind voința lui Dumnezeu, realizând asemănarea desăvârșită cu El, în firea sa, căci, după spusele Sfântului Grigorie de Nazianz: „Dumnezeu a cinstit pe om, dându-i libertatea, pentru ca binele să aparțină în mod propriu celui care îl alege, tot așa ca și Aceluia care a așezat începutul binelui în fire”². Libertatea este cel mai mare dar dat nouă, oamenilor de către Dumnezeu, după darul vieții, arătându-ni-se astfel că Dumnezeu respectă demnitatea noastră.

Întruparea Fiului lui Dumnezeu, acceptarea de către El a calității de persoană a firii omenești, care a rămas în același timp și persoană a firii dumnezeiești, a consacrat omul ca persoană cu existență eternă și infinită. Ca urmare a Întrupării Fiului lui Dumnezeu și uniunii ipostatice din Persoana lui Hristos, omul, prin har, unește în ipostasa sa creată ceea ce este dumnezeiesc și omenesc, după chipul lui Hristos, și astfel ajunge un dumnezeu creat, dumnezeu după har. În afara Dumnezeu – omului Hristos, nu există nici un om adevărat, cu totul desăvârșit. Numai datorită Întrupării, numai datorită faptului că Dumnezeu S-a arătat pe Sine Însuși,

² Cf. Ioan Mircea Ielciu, *Har și libertate în viziunea teologică a Sfântului Ioan Cassian*, nota 143, Editura Paralela 45, Brașov, 2002, p. 293.

Îl putem cunoaște pe Dumnezeu, putem ajunge la asemănarea cu El, la îndumnezeire.

Îndumnezeirea este posibilă numai pentru că purtăm firea îndumnezeită de Hristos, ci și pentru că El Însuși lucrează împreună cu noi îndumnezeirea noastră ca persoane. Putem spune că îndumnezeirea este încununarea Întrupării Fiului lui Dumnezeu și totodată îndumnezeirea este ținta finală a omului și realizarea deplină a sensului vieții sale. Întrucât unirea divinului cu umanul s-a realizat în mod culminant în vederea mântuirii neamului omenesc în actul Întrupării, îndumnezeirea omului nu poate fi susținută fără înțelegerea Întrupării. De înțelegerea Întrupării depinde înțelegerea Răscumpărării, dar și a rostului Bisericii, tainelor, Preoției, harului, materiei ca vehicul al harului și a faptelor bune. În Răscumpărare ca și în îndreptarea credinciosului în Biserică, unirea este divinului cu umanul este elementul cheie al mântuirii și realizarea pleneră a omului ca ființă liberă.

Temeiul treimic și cel hristologic constituie bazele pe care se sprijină teologia persoanei.

Teologia ortodoxă, pornind de la premisele concrete ale persoanei, nu a redus persoana umană la statutul de individ. Ea l-a înțeles întotdeauna pe Dumnezeu ca treime de Persoane și pe Iisus Hristos ca Persoană unică a Fiului lui Dumnezeu întrupat ca Dumnezeu și om, dezvoltând o teologie a persoanei care stă la baza întregii spiritualități ascetice și mistice a Bisericii.

Mântuitorul nu este numai Logos Răscumpărător, ci și Logos Creator. Aceasta înseamnă că opera Sa se adresează nu numai omului ci și întregului cosmos. Antropologia ortodoxă nu poate separa omul de cosmos, atât pentru faptul că omul nu poate trăi fără el, cât și datorită faptului că este mijloc de dialog între om și Dumnezeu, dar și cosmosul

„împreună suspină și împreună are dureri până acum, așteptând izbăvirea din robia stricăciunii, ca să se bucure de libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu” (**Romani** 8, 21-22).

Prin energiile Duhului Sfânt, Biserica păstrează o relație fundamentală cu Hristos care coboară spre credincioși și se înalță cu credincioșii către Sfânta Treime, pentru ca aceștia să se îndumnezeiască prin Biserică.

Astfel, trecerea omului de la cunoașterea naturală la cea supranaturală nu înseamnă o trecere de la autonomia omului la teonomia lui, ci trecerea de la un har care vine să fundamenteze cunoașterea supranaturală a lui Dumnezeu prin credință și revelație divină, fiindcă dacă Duhul este Unul, lucrările harului ca energie necreată sunt multiple. Prin voința înclinată spre păcat, omul se poate opune credinței, poate deveni autonom, ca Adam, dar aceasta este o anomalie, fiindcă prezența interioară a harului în natura umană face ca rațiunea să se extindă firesc de la cele naturale spre realitățile supranaturale ale lui Dumnezeu.

Harul cunoașterii supranaturale a lui Dumnezeu se împărtășește omului prin Evanghelie și Sfintele Taine administrate de preot, ca semn văzut al prezenței personale a lui Hristos în Biserică. Dar această înălțare a oamenilor către Dumnezeu nu se realizează numai prin lucrarea harului, ci și prin lucrarea omului concretizată în rugăciune, asceză și făptuire sau acțiune, în manifestarea dragostei față de aproapele, ca expresie a dragostei față de Dumnezeu. Prin harul primit în Sfintele Taine, dar și prin lucrarea duhovnicească a omului, se operează în ființa acestuia o conversiune de energie, care transformă energia pusă în serviciul patimilor iraționale care distrug natura omului, în energie pusă în slujba virtuților raționale, care-l înalță pe om spre asemănarea cu Dumnezeu.

Taina omului nu se află în el însuși, ci în Arhetip, în Hristos; Dumnezeu nu este un principiu exterior de care omul atârnă în mod

exterior, ci un Dumnezeu personal care conduce lucrarea din interior spre scopul stabilit din veșnicie.

Creația trebuie socotită ca dar al lui Dumnezeu și ca taină în sens larg. Acesta înseamnă că sacramentalitatea este pusă la dispoziția tuturor, chiar a celor care nu cred în Hristos.

Comportarea față de natură ca față de darul lui Dumnezeu înseamnă rămânerea într-o strânsă legătură cu Dumnezeu, dăruitorul ei. Dar puterea de a vedea iubirea lui Dumnezeu prin creație și de a rămâne în ea, deci în legătură cu Dumnezeu, s-a restabilit în noi prin Hristos. În acest sens, între Hristos și creație nu este o separație, ci Hristos redescoperă caracterul de dar al creației, o face pe aceasta din nou străvezie³. În acest sens, natura se încadrează în ordinea harului, dat fiind că harul ca iubire și putere a lui Dumnezeu, iradiind prin Hristos, Cel care a asumat creația în Sine, este o mai clară și mai accentuată manifestare a iubirii și puterii lui Dumnezeu și o redescoperire a creației ca mijloc de manifestare a acestei iubiri

Învățătura ortodoxă despre creație și eshatologie privită în legătură strânsă cu dogma despre Întrupare și Biserică constituie fundamentul și sursă a unirii lui Dumnezeu cu omul, mai întâi în Persoana Fiului și apoi a fiecărui credincios în Biserică, prin Duhul Sfânt.

Creația în general și omul în special posedă un *fundament spiritual*, care se întemeiază pe următoarele elemente: creația prin Logosul divin, raționalitatea immanentă a cosmosului și dimensiunea pnevmatologică a actului creației. În alt sens, acest fundament spiritual arată creația aptă de a primi pe Hristos, Logosul Tatălui. Întruparea Logosului ca om, precedată de întrupare în rațiunile fapturilor le

³ Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, „Creația ca dar și tainele Bisericii”, p. 11.

împlinește pe cele două și deschide perspectiva eshatologică, când Hristos va fi totul în toate.

Întruparea face posibilă unificarea creației datorită faptului că aceasta din urmă este structurată după modelul Sfintei Treimi, deci aptă de a trăi viața de comuniune. Modelul perihorezei trinitare se află în potență în fapte încă de la creație, dar se realizează în timp și spațiu prin colaborarea *liberă și responsabilă* a omului cu harul divin, în solidaritate cu creația. Această structură trinitară, reînnoită prin întrupare, fundamentează polii existenței umane – persoana și comuniunea.

Asumarea creației, prin asumare firii umane de către Logos pune început transfigurării din interior a acesteia pe două căi: prin umplerea de lumină a rațiunilor existente și prin înnoirea iubirii dintre fapte. Pentru om, aceasta echivalează cu personalizarea sau deplina umanizare a sa, care se răsfrânge în afară prin umanizarea cosmosului.

Astfel se evidențiază redescoperirea finalității creației: odihna ei în Dumnezeu sau comuniunea eshatologică. Aceasta se întemeiază pe faptul că Dumnezeu Însuși se odihnește (lucrează) în creația Sa prin Logosul Său, care este prezent în fapte prin raționalitatea imprimată în ele și prin vocația lor spre îndumnezeire. Prezența lui Dumnezeu în creație conferă acesteia calitatea de “locaș” sau “biserica” a Sa. În același timp, imprimând creației vocația de a se odihni în Sine, ca finalitate a aducerii ei la existență, Dumnezeu se revelează, eshatologic, ca *biserică* în care se vor sălășlui toate, prin Hristos, în Duhul Sfânt.

Aspectul hristologic și eshatologic al Bisericii fundamentează structura comunitară, sobornicească și perihoretică a Bisericii.

Creat prin voința Tatălui, prin Logos, omul poate primi, tot prin Logosul Tatălui, în Duhul Sfânt, energiile necreate, care se împărtășesc tot prin voința divină, comuna tuturor celor trei ipostasuri – “Prezența Sfintei Treimi în noi nu este o prezentă cauzală, precum omniprezența divină în

creație; nu este nici prezența după ființă, incomunicabilă prin definiție; este un mod după care Treimea locuiește în noi real prin ceea ce Ea are comunicabil, prin energiile comune Celor trei Persoane, adică prin har.”⁴

Sfintele Taine, ca și Biserica, unesc pe credincioși cu Dumnezeu și între ei, aici și acum, în acest veac, dar ele inaugurează și îndumnezeirea ce aparține veacului viitor, eshatonului.

Prin energiile necreate, Hristos devine fundamentul înnoirii întregului cosmos, într-un cer și un pământ nou (**Apoc.** 21,1).

Prin ele, Hristos a transfigurat în Sine întreaga creație, iar când va veni a doua oară, tot prin ele se va preface cosmosul într-o lume a luminii și iubirii. Astfel Hristos și prin El Biserica reprezintă calea prin care transfigurarea potențială a lumii se îndreaptă spre transfigurarea întregului cosmos, la a doua venire a lui Hristos.

Privind în interiorul teologiei creației fiecare dintre noi devenim *contemporani* creației originare și *înțelegând* astfel cosmologia, ea își descoperă orizontul eshatologic.

Hristos e Alfa, dar și Omega creației. Insistând pe finalitatea creației în Hristos ne putem ancora mai bine în realitatea vieții în El, trăind într-o tensiune eshatologică, aspirând mereu după sensul ultim al cosmosului, care se desăvârșește în eshaton, dar poate fi anticipat încă de acum.

Perspectiva eshatologică permite un angajament serios al omului în relația cu Dumnezeu. Dimensiunea eshatologică a teologiei este prezentă în cosmologia creștină, ea fiind emblematică pentru concepția ortodoxă despre cosmos. Prin faptul că doctrina creștină afirmă existența unui început al lumii și al unui sfârșit înțeles ca transfigurare, ortodoxia depășește toate viziunile înguste ale celorlalte tipuri de cosmologii. Cosmologia teonomă, prin energiile necreate, salvează deodată

⁴ Vladimir Lossky, *Teologia mistică...*, p. 83

trenscendența și imanența lui Dumnezeu în raport cu creația; omul și cosmosul se justifică și se explică prin Hristos, El fiind Logosul Creator și Mântuitor al lumii; în același timp El este *Telos-ul* cosmosului. Cosmosul își are originea, dar totodată își împlinește sensul ultim în Hristos. El este perceput în calitate de Creator, Mijloc ca Dumnezeu Proniator, iar mișcarea structurală a creației arată sensul eshatologic al lumii împlinit prin recapitularea creației în Hristos ca Sfarșit al veacurilor.

Întruparea lui Hristos permite venirea veacului viitor la veacul prezent, arătându-se prin aceasta că eshatologia este relaționată cu cosmologia.

Evidența unui Adevăr absolut trăit *deja*, dar care mereu ne cheamă spre desăvârșire ne plasează într-o perspectivă eshatologică a lumii ce postulează unitatea creației.

Iisus Hristos este unificator al cosmosului și istoriei într-o perspectivă eshatologică.